

vader in 1914 aan die school tot leraar werd benoemd, door „*alle klompenmakers in deze omgeving*” te zijn ingevoerd juist door propaganda van de zijde van het vakonderwijs. (Zie in dit verband een brief van de Heer A. v. d. Velde uit Drachten in het materiaal van het Dial. Bureau.) Maar als andere kaarten dit niet bevestigen, aarzel ik toch het verschijnsel aldus te verklaren. Van de andere kant doet **uutaolmes* van N 38 weer vermoeden, dat woorden van het type *heulmes* ouder zijn dan *zoolmes-teenmes*, wat een bezwaar inhoudt tegen de veronderstelling dat *heulmes* in het IJssel-dal actief is geworden na de passage van de *zool-* en *teenmessen*. Toch kunnen we moeilijk tot een andere conclusie komen; het IJssel-dal en de noordoostelijke Veluwe zijn wel bijzonder conservatief (*hakkeschuimer* krt. 2, *uitkantmes* krt. 11, *doorsteker* krt. 16) en het is dus niet uitgesloten dat een vernieuwing er kon passeren zonder dat zij het gebied zelf blijvend beïnvloedde. Bovendien blijkt uit het voorkomen van *heulmes* in Friesland, dat het woord wel beweging heeft gekend, al valt moeilijk te zeggen of die vroeger of later was dan de *zoolmes-opmars*. H. T. J. Miedema (It Beaken, jrg. XXII, pag. 105) heeft erop gewezen, dat het in Friesland moet zijn geïmporteerd.

De verspreiding van het woord *heulmes* en zijn varianten is overigens een hoofdstuk op zichzelf. Zoals ik op kaart 14 verband heb gelegd tussen *ruimmes* of *ruimhaak* en *ruimbank*, zo zou ik ook *heulmes* en *heulbank* te zamen willen zien. Neemt men het groene gebied van de kaart *heulbank* en combineert men dat met de hartjes van kaart 6, dan vormen die samen een geheel, dat een aanzienlijk deel van het onderzochte gebied beslaat. Ik ben geneigd te veronderstellen, dat de *heulbank*-vlek is ontstaan, toen de *heulmes*-benamingen in het zuiden nog niet verdrongen waren door *zoolmes-teenmes*. In de tijd dat de *heulbank* als zaak via het Maasdal naar het noorden oprukte, ging men in die gebieden georganiseerd over van de patijn op de holle klomp. Aanvankelijk werden de blokken aan de nieuwe bank nog met messen uitgehold — *ruimmes* of *heulmes* — maar al gauw zal men de boor hebben verkozen. Zo konden de werkwoorden *heulen* en *ruimen* in de benaming van de bank voortleven, terwijl de messen, die nu geen uithollende functie meer hadden, vervangen werden door plattere exemplaren onder de naam *zoolmes* en *teenmes*.

In de periferie leefden de woordbestanddelen die werden aangewend bij de benaming van de nieuwe stellage voort in de benamingen van het oude, uithollende mes: *ruimmes*, *heulmes*.